

DANIJELA PETKOVIĆ*

Prikaz okruglog stola Obiteljsko nasilje – izazovi u svakodnevnoj praksi

U organizaciji Centra za policijska istraživanja Visoke policijske škole, Policijske akademije Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske, 11. lipnja 2019. godine održan je okrugli stol na temu „Obiteljsko nasilje – izazovi u svakodnevnoj praksi“ za predstavnike nadležnih institucija, a s ciljem senzibiliziranja javnosti o obiteljskom nasilju i nasilju nad ženama. Okruglom stolu pribivale su pravobraniteljica za ravnopravnost spolova Višnja Ljubičić, ministrica demografije, obitelji, mladih i socijalne politike Nada Murganić, ministar pravosuđa Dražen Bošnjaković, ministar unutarnjih poslova Davor Božinović te stručnjaci i predstavnici nadležnih institucija, kao i glavni ravnatelj policije Nikola Milina te načelnik Policijske akademije Dubravko Novak.

U uvodnome dijelu nazočnima se obratila pomoćnica načelnika Policijske akademije za obrazovanje i standard, dr. sc. Davorka Martinjak koja je istaknula kako je problematika obiteljskog nasilja i dalje iznimno aktualna, s ishodištem u svakodnevnoj praksi te spomenuta problematika zahtijeva kontinuitet u pronalaženju novih, kvalitetnih rješenja društvenih odgovora na ovu pojavu. Dala je pregled zakonodavstva u području obiteljskog nasilja te naglasila važnost stručne prakse i međuresorne suradnje što je rezultiralo osnivanjem Nacionalnog tima za prevenciju i suzbijanje nasilja u obitelji i nasilja nad ženama, te županijskih timova za prevenciju i suzbijanje nasilja u obitelji i nasilja nad ženama. Znatno je unaprijeđen sustav podrške žrtvama, posebice posredstvom ureda za podršku žrtvama i svjedocima koji djeluju na sudovima, putem Nacionalnog pozivnog centra za žrtve kaznenih djela i prekršaja te djelovanjem organizacija civilnog društva koje se na području pojedinih policijskih uprava bave podrškom i zaštitom žrtava. Ministarstvo unutarnjih poslova izradilo je obrasce s obavijestima o pravima žrtava kaznenih djela i prekršaja nasilja u obitelji koji su prevedeni na više od 20 jezika i obvezno se uručuju žrtvama tijekom policijskog postupanja. Veliki pomak posljednjih godina učinjen je u području edukacije policijskih službenika

---

* Danijela Petković, mag. iur., Visoka policijska škola, Policijska akademija, Ravnateljstvo policije, MUP RH, Hrvatska.

osobito putem specijalističkih tečajeva koji su obogaćeni iskustvima i znanjem stručnjaka iz redova pravobraniteljstava, udruga, sudova, odvjetništava, dakle, svih subjekata koji se bave obiteljskim nasiljem. Odnedavno se policija može pohvaliti i s modernim pristupom učenja na daljinu, budući da je specijalizacija policijskih službenika za maloljetničku delinkvenciju i zaštitu djece i obitelji uvedena kao prvi tečaj koji je dobio svoj *online* oblik. Dodatna pozornost posvećuje se i edukaciji rukovoditelja ukazivanjem na konkretne negativne primjere koji su detektirani provođenjem nadzora, ali i putem prigovora na rad policije, zaprimljenih od stranaka ili drugih tijela.

Posljednjih sedam godina policija bilježi kontinuiran pad broja prekršaja nasilja u obitelji, (sa 17.976 počinitelja 2012. godine na 10.272 prošle godine), međutim, u isto je vrijeme u porastu broj kaznenih djela nasilja u obitelji (sa 330 u 2016. godini na 623 prošle godine), što govori u prilog činjenici da policija ozbiljno pristupa donošenju odluke o tome radi li se o prekršaju ili kaznenom djelu. Navedeno povećanje rezultat je dodatne senzibilizacije i edukacije policije u prepoznavanju i pravilnoj kvalifikaciji određenih ponašanja kroz kazneno-pravnu, umjesto prekršajno-pravnu reakciju. Jedna od kritičnih točaka koje su se tijekom prakse pokazale izazovom, odnosi se na dvostruko prijavljivanje odnosno na prijavljivanje svih sudionika nasilja u obitelji kada tijekom događaja obiteljskog nasilja svojim ponašanjem i žrtva ostvaruje obilježja kažnjive radnje, pa se tako i primarni počinitelj nađe u ulozi žrtve. U svojem je izlaganju Martinjak istaknula da u Republici Hrvatskoj ne postoji praksa uhićenja i osuđivanja i počinitelja i žrtve u slučajevima nasilja u obitelji, ali je upravo i ovaj skup prilika da se o ovoj kritičnoj točki detaljnije raspravlja. Zaključila je da aktualni skup treba pojmiti kao priliku za razmjenu mišljenja, konstruktivnu kritiku, postavljanje pitanja i predlaganje novih ideja.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, Višnja Ljubičić govorila je o unaprjeđenju zaštite žrtava i međuresorne suradnje iz perspektive Ureda pravobraniteljice. Desetljećima se ulažu znatni naponi na nacionalnoj i globalnoj razni kako bi se osvijestila činjenica da nasilje u obitelji i prema ženama nije privatna stvar, nešto što se događa unutar četiri zida i u što se nitko izvana nema pravo miješati, već se radi o društvenom problemu koji smo kao društvo obavezni rješavati i radi čega se uporno djeluje na poboljšanjima zakonodavnog i provedbenog sustava zaštite žrtava, prevencije problema i sankcioniranja počinitelja. Istaknula je da posljednjih deset godina bilježimo pad broja prijavljenih osoba za prekršajna djela nasilja u obitelji te drži da to ne znači da smo uspjeli suzbiti ovakvo ponašanje jer postoje indikatori koji govore da žrtve imaju sve manje povjerenja u institucije a da pojedini oblici nasilja prelaze iz prekršajno-pravne sfere u kazneno-pravnu sferu. Također, posljednjih godina nažalost svjedočimo i slučajevima femicida. Kada se govori o kaznenim djelima nasilja, posljednje tri godine bilježi se porast broja žrtava i počinitelja kao i samog broja nasilnih kaznenih djela počinjenih prema bliskim osobama i to za oko 20 %. Naglasila je važnost rodno senzibilnog pristupa u educiranju svih stručnih osoba koje postupaju u slučajevima nasilja u obitelji. Smatra da je penalna politika pravosuđa prema nasilnicima izuzetno blaga (manje od 10 % nasilnika osuđuje se na bezuvjetne zatvorske kazne), a sustav provođenja zaštitnih mjera neučinkovit i zamjetno je da postoji disbalans između mjera koje predlaže policija i onih koje se u konačnici izriču. Novim Pravilnikom o načinu provedbe zaštitnih mjera, zabrane približavanja, uznemiravanja ili uhođenja žrtve nasilja u obitelji te mjere udaljenja iz zajedničkog kućanstva, fokus je izričito stavljen na počinitelja. Vidljiv je i nedostatak kvalitetnih i dugotrajnih programa rehabilitacije počinitelja, ponajprije psihosocijalnog tretmana.

Što se tiče postupanja nadležnih tijela, uz praćenje rada policije, pravobraniteljica je svoj fokus proširila i na pravosuđe i državno odvjetništvo, posebno kroz trogodišnji EU projekt „Izgradnja učinkovitije zaštite: promjena sustava za borbu protiv nasilja nad ženama“. Ovaj projekt predviđa analizu velikog broja pravomoćnih presuda za nasilje prema ženama u razdoblju od 2012. do 2016. godine, na ukupno petnaest sudova u Republici Hrvatskoj. Do sada je analizirano oko 1400 pravomoćnih kaznenih i prekršajnih presuda. Naglasak je stavljen na izradu prijedloga za poboljšanje zakonodavnog okvira, zagovaranje učinkovitije suradnje među institucijama i ključnim akterima koji sudjeluju u prevenciji, pravnom progonu i kažnjavanju nasilja prema ženama. Kroz dosadašnju analizu presuda i postupanja nadležnih institucija primjećuje da se nasilje vrlo često promatra izolirano kao štetni događaj, bez stavljanja u kontekst. Za učinkovito funkcioniranje cjelokupnog sustava, ključna je međuresorna suradnja. Osvrnula se i na problem dvostrukog privođenja i procesuiranja u pojedinim slučajevima nasilja u obitelji što je suprotno Protokolu o postupanju u slučaju nasilja u obitelji i što ukazuje na nedostatak rodno senzibilnog pristupa i policije i pravosuđa. Zbog trenda da se pojedini slučajevi nasilja u obitelji promatraju izolirano kao štetni događaj, potrebno je voditi brigu o stavljanju u kontekst – vezano uz povijest i kronologiju nasilničkog ponašanja počinitelja u svakom konkretnom slučaju. Upravo zbog pristupa da se nasilnički događaj promatra izolirano, prakse blagog kažnjavanja počinitelja, puštanja počinitelja da se brani sa slobode, neizricanja zaštitnih mjera ili njihove neučinkovite provedbe, sve navedeno odvraća žrtve od prijavljivanja i pridonosi nepovjerenju u pravni sustav.

Zaključno, sukladno s politikom nulte tolerancije na nasilje prema ženama i obitelji, Pravobraniteljica preporučuje izricanje maksimalnih zakonskih kazni (bezuvjetnih kazni zatvora) za nasilnike, čime bi se poslala jasna društvena poruka o tome da je takav vid nasilja nedopustiv. Također je potrebno raditi na resocijalizaciji nasilnika, podizati svijest na obrazovnoj i medijskoj razini o tome da se radi o društveno štetnom problemu, a posebno je važno djelovati unutar odgojno-obrazovnog sustava posebice kroz kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja.

Ministrica demografije, obitelji, mladih i socijalne politike, Nada Murganić, naglasila je važnost međuresorne suradnje budući da ona obuhvaća nekoliko područja: prevenciju, pomoć i osnaživanje žrtve ali i kažnjavanje počinitelja. Posebice je važno educirati mlade u predškolskim ustanovama, školama i vršnjačkim zajednicama i slati poruke da se ni verbalnim ni fizičkim nasiljem ne mogu rješavati bilo kakva nezadovoljstva i konflikti. Pohvalila je Nacionalni preventivni program „Lilly“ usmjeren upravo ka senzibiliziranju javnosti o važnosti prevencije nasilja nad ženama. I u resoru socijalne skrbi planiraju se osnovati obiteljski centri u kojima će korisnici i građani moći dobiti podršku i savjet kako prepoznati nasilje. Navodi da je potrebno jačati ulogu skloništa za žrtve kojih u Republici Hrvatskoj trenutačno ima devetnaest. Glavni je cilj učiniti ih dostupnima tako da svaka županija ima barem jedno sklonište za žrtve (trenutačno u sedam županija ne postoji niti jedno sklonište), što je na tragu obećanja koje je premijer Plenković dao na sastanku s predstavnicama inicijative „Spasi me“, i na čemu se upravo radi. Osvrnula se na dobru suradnju između Ministarstva demografije, obitelji, mladih i socijalne politike i Ministarstva unutarnjih poslova kroz edukaciju operatera koji rade na liniji 112 i ažuriranje adresara s informacijama za pomoć žrtvi. Naglasila je važnost educiranja stručnjaka, osobito onih koji su specijalizirani za navedenu problematiku, kao i važnost međuresorne suradnje. Tako je 25. studenoga 2018. godine u Vladi potpisan

Sporazum o suradnji u području sprečavanja i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i konstituiran Nacionalni tim za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, čiji su članovi ministri iz pojedinih resora, glavni državni odvjetnik RH, predstavnici Vrhovnog i Visokog prekršajnog suda kao i predstavnice civilnih inicijativa. Nacionalni tim ima zadatak provoditi i pratiti provođenje politika i strategija ali i zadaću osnivanja županijskih timova. Ministrica je naglasila važnost djelovanja županijskih timova za sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji koji djeluju pri uredima državne uprave u županijama, a podaci o njima dostupni su u Adresaru objavljenom na *web*-stranicama Ministarstva. Istaknula je važnost odgovarajućeg medijskog praćenja ovakvih inicijativa budući da se na taj način javnost dodatno senzibilizira o problematici obiteljskog nasilja. U tu je svrhu Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku izradilo Priručnik sa smjernicama za medijsko izvještavanje o nasilju u obitelji kako bi ono bilo odgovorno i u skladu s etičkim principima izvještavanja. U tom kontekstu najavila je promotivnu kampanju „Stop nasilju, stop svim oblicima nasilja“ koja će biti usmjerena na osvješćivanje i senzibilizaciju javnosti. Na kraju je spomenula uspostavu SOS telefonskih linija pomoći za žrtve obiteljskog nasilja koje su dostupne 24/7, kao i potrebu da se uspostavi jedna nacionalna linija u tu svrhu.

Ministar pravosuđa Dražen Bošnjaković uvodno je rekao da svi moraju javno osuditi svaki pojedini događaj obiteljskog nasilja a Ministarstvo pravosuđa mora odgovoriti na način da se takvi slučajevi brzo procesuiraju i da se izrekne sankcija koja će biti odvraćajuća. Iako se stječe dojam da su kazne koje se izriču blage, Kazneni zakon RH nudi širok spektar kaznenih djela pod koja se mogu podvesti razna devijantna ponašanja. U tijeku su izmjene Zakona o kaznenom postupku, Kaznenog zakona i Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji te će se analizirati kaznena politika, a izvjesno je da će se ići na povećavanje kazni kroz zakonski minimum jer kazna mora biti oštra i odvraćajuća. Kada se radi o suzbijanju nasilja u obitelji jako su važni mehanizmi prevencije i koordinirano djelovanje svih državnih tijela. Kada je riječ o Zakonu o kaznenom postupku, željelo se iznaći mehanizme kojima bi se promijenila postojeća praksa zbog koje je proces suđenja znao biti iznimno mučan za žrtve. Tako su na polovici županijskih sudova ustrojene odjeli za podršku žrtvama i svjedocima a do kraja godine nastojat će se takve odjele ustrojiti na svim preostalim sudovima. Naglasio je važnost izricanja zaštitnih mjera za počinitelje obiteljskog nasilja, kao i važnost edukacije koja se provodi u okviru Pravosudne akademije i koja će se dodatno pojačati. Nacionalni pozivni centar za žrtve kaznenih djela i prekršaja koji postoji u Ministarstvu pravosuđa također će biti dodatno ojačan kako bi mogao djelovati 24 sata. Zaključio je kako svi dionici koji se bave obiteljskim nasiljem moraju djelovati zajedno i timski, te da je potrebno jačati praksu i edukaciju kao i normativni okvir koji treba pokazati veću odlučnost i snagu naročito pri izricanju sankcija.

Ministar unutarnjih poslova Davor Božinović istaknuo je da je nasilje u obitelji i nad ženama jedna od najosjetljivijih, kompleksnih društvenih tema, koja je unazad nekoliko desetljeća iz sfere privatnog stavljena u fokus javnog i odgovornosti države te čitavog društva. Premda su napori da se crne brojke smanje još uvijek nedostatni, pozitivan je iskorak što je hrvatsko društvo suradnjom nadležnih institucija spremno pokazalo kako neće tolerirati ni jedan oblik nasilja. Posljednjih deset godina udio ubojstava u obitelji u prosjeku čini oko 47 % ukupnog broja počinjenih ubojstava. Napori Ministarstva unutarnjih poslova u suzbijanju nasilja očituju se svakodnevno, što se osobito vidi kroz fokusiranje na edukaciju i stručno

usavršavanje policijskih službenika te razvijanje učinkovitog sustava prevencije. Glavni je cilj senzibiliziranje policijskih službenika i službenica te osvješćivanje javnosti o važnosti pravilnog odgovora i reakcije društva na fenomen rodno uvjetovanog nasilja, kao i nužnost prijavljivanja nasilja nadležnim državnim tijelima. Ministarstvo unutarnjih poslova zadržava kontinuitet ulaganja u poboljšanje i podizanje kvalitete rada policije po svim pitanjima vezanim uz ovu problematiku, što uključuje i standardizirane programe edukacije iz područja podrške žrtvama kaznenih djela. Noviteti uvedeni u posljednje vrijeme odnose se na tematsko educiranje sudaca disciplinskog sudovanja, te naročito rukovoditelja srednje razine, odnosno načelnika i pomoćnika načelnika policijskih postaja.

Ministar je istaknuo da je cjelokupni operativni sustav policije prošao edukaciju vezano uz nasilje u obitelji i nasilje nad ženama, ukupno oko 30.000 službenika. U prvih pet mjeseci ove godine, u Policijskoj akademiji održano je sedam temeljnih tečajeva za rad policijskih službenika operativnog dežurstva policijskih postaja, jedan specijalistički tečaj za maloljetničku delinkvenciju i kriminalitet na štetu mladeži i obitelji, jedan seminar za stručno usavršavanje policijskih službenika za mladež, pet stručnih radionica za policijske službenike i pravosudne dužnosnike te edukacija za pripadnike operativne službe 112 kako bi njihov prvi kontakt sa žrtvama bila obziran, suportivan, kulturni i prije svega profesionalan. Ministarstvo unutarnjih poslova otvoreno je za suradnju sa svim dionicima društva koji imaju iskustvo u radu sa žrtvama nasilja i bave se promicanjem prava žena. Naročito je značajna suradnja s pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova, čije preporuke policija uvažava i primjenjuje u podizanju standarda policijskog postupanja, kao i u edukaciji. Posljednji interval unaprjeđenja reakcije cjelokupnog društva inicirala je Vlada RH potpisivanjem Sporazuma o međuresornoj suradnji u području sprječavanja i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, a donesen je i Medijski kodeks – vodič za profesionalno i senzibilizirano izvještavanje o nasilju prema ženama i femicidu, a u partnerstvu s pravobraniteljicom za ravnopravnost spolova. Također su aktualizirane i aktivnosti vezane uz novi Protokol o postupanju u slučajuu nasilja u obitelji, čemu je važan doprinos dala građanska inicijativa „Spasi me“.

Ministar Božinović podsjetio je na *online Kalendar nasilja* o statistici obiteljskog nasilja, koji se svakodnevno ažurira s brojem prijavljenih djela nasilja na razini policijskih uprava. Istaknuo je tri točke po kojima se vidi pomak ali i mjerljivi rezultati kada se radi o ovoj problematici, a to su: Uputa o prioritetnom prijavljivanju kaznenih djela, a ne prekršaja – u slučajevima kada postoje elementi za oba djela; pridavanje posebne pažnje problematici tzv. dvostrukog uhićenja, te Uputa o obveznoj provedbi pojedinačne procjene potreba žrtve i provedbi zaštitnih mjera, a što smatra najvećim izazovom. Novim prijedlogom Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o policiji, predloženo je da se nasilje u obitelji propiše kao nova teža povreda službene dužnosti s posljedičnim obveznim udaljenjem policijskog službenika iz službe, a sve u cilju očuvanja kredibiliteta institucije koja prva odgovara na takve neželjene dojave. Na kraju je istaknuo problem „dvostrukog uhićenja“ kojem policija pokušava pristupiti i sa znanstvenog stajališta analizom prekršajnih predmeta nasilja u obitelji u slučajevima kada policija prijavljuje sve sudionike događaja radi podizanja razine sigurnosti građana. Zaključno, ministar je poručio da Ministarstvo stalno unaprjeđuje svoj rad te želi dati puni doprinos onome što je cilj Vlade i društva, a to je namjera da se u najvećoj mogućoj mjeri iskorijeni pošast koja nije samo hrvatska; te da zaživi nulta tolerancija prema nasilju.

U svom izlaganju prof. dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas s Pravnog fakulteta Sveučilišta

u Zagrebu, govorila je o problemu dvostrukih uhićenja – kroz prizmu unaprjeđenja pravnog položaja žrtve. Rekla je da policija ima odgovornu i tešku zadaću i kada je riječ o postupanju prema osumnjičenicima, a pogotovo kada je riječ o postupanju prema žrtvama kaznenih djela i to onih koje su u posebno ranjivoj poziciji kao što su žrtve nasilja u obitelji. Istaknula je da je institut pojedinačne procjene žrtve u kojem policija ima značajnu ulogu, zapravo nekompatibilan s provođenjem dvostrukih uhićenja. Kratko se osvrnula na jačanje pravnog položaja žrtve kroz implementaciju Direktive 2101/29EU od 25. listopada 2012. kojom se uspostavlja cjeloviti sustav pružanja pomoći i potpore žrtvama kaznenih djela općenito, no valja naglasiti da taj sustav nadilazi granice kaznenog i prekršajnog postupka. Najveći je iskorak učinjen uvođenjem instituta pojedinačne procjene žrtve koji uključuje procjenu opasnosti za žrtvu i primjenu potrebnih mjera zaštite. Svrha navedenoga jest u tome da se već u najranijoj fazi postupka žrtvu i zaštititi i osigura joj se sve ono što je potrebno da ju se dodatno ohrabri u nakani da sudjeluje u kaznenom postupku i da aktivno doprinese procesuiranju počinitelja. Posebna pažnja mora se posvetiti pojedinim kategorijama žrtava, uključujući žrtve koje su ranjive zbog osobnog odnosa s počiniteljem, a to su žrtve nasilja u obitelji.

Pojedinačna procjena žrtve provodi se u dva koraka i poduzimaju je sva tijela koja dolaze u kontakt sa žrtvom, ali se Ivičević Karas fokusirala na postupanje policije: 1. najprije treba dokumentirati postoji li potreba za primjenom posebnih mjera zaštite u odnosu na konkretnu žrtvu i 2. koje konkretne mjere zaštite treba primijeniti. Naglašava da se ta pojedinačna procjena žrtve provodi u odnosu na svaku pojedinu žrtvu. U situacijama kada se radi o nasilju, treba procijeniti tko je primarni agresor a tko je žrtva, a načini na koje se može doći do tih informacija različiti su, te između ostalog uključuju i razgovor s involviranim osobama, žrtvom i mogućim počiniteljem. I Zakon o kaznenom postupku individualnu procjenu žrtve veže uz trenutak ispitivanja žrtve, u što ulazi i obavijesni razgovor. Što se tiče policijskog postupanja, obveza pružanja zaštite žrtve zajamčena je od najranije faze postupka, od trenutka provođenja policijskih izvada. Mjere koje policijski službenici mogu primijeniti jesu mjere koje su predviđene policijskim zakonodavstvom a tu se ponajprije misli na tjelesnu zaštitu.

Za policiju je posebno značajna jedna od mjera procesne zaštite žrtava a to je uhićenje. Što se tiče problematike „dvostrukih uhićenja“ u ovome kontekstu, ona je prisutna u stručnim raspravama zadnjih nekoliko godina, međutim u poredbenom pravu je prisutna još od sedamdesetih godina prošlog stoljeća. Pod ovim pojmom podrazumijeva se situacija kada policijski službenici ne procjenjuju okolnosti svakog konkretnog slučaja prilikom uhićenja, nego se uhićuju i počinitelj i žrtva, iako su policijski službenici dužni procijeniti tko je u konkretnom slučaju primarni agresor te izvršiti uhićenje. Znanstvena istraživanja koja su provedena na ovu temu pokazala su da su u slučajevima dvostrukih uhićenja i počinitelja i žrtve kod obiteljskog nasilja, posljedice bile gubitak povjerenja ne samo u policiju nego i u cijeli pravosudni sustav, prouzročanje daljnje psihičke i fizičke traume za žrtvu te rizik opetovane izloženosti nasilju. Dvostruka uhićenja i traumatizacija koja se njima prouzrokuje, imaju snažan odvraćajući učinak na žrtve kada je riječ o prijavljivanju daljnjih slučajeva nasilja u obitelji. Ako žrtve nisu ohrabrene u prijavljivanje nasilja – cijeli je sustav zaštite neučinkovit.

Zaključno, prof. Ivičević Karas smatra da brojne statistike koje postoje kada je riječ o nasilju u obitelji treba promatrati sa zadržkom jer one ne moraju značiti da opada broj slučajeva nasilja u obitelji, već mogu biti i rezultat činjenice da žrtve nemaju povjerenja u sustav. Iznimno je važno da žrtve prijave nasilje u obitelji i nužno je jačati tu sferu sustava

kako bi žrtve bile ohrabrene prijavljivati nasilje i ostvariti zaštitu u okviru kaznenog ili prekršajnog postupka, pri čemu je itekako značajna uloga policije. Izlagateljica se referirala na komparativno istraživanje koje je provedeno prošle godine a koje je obuhvatilo četiri države (Hrvatsku, Sloveniju, Mađarsku i Rumunjsku) i koje je pokazalo da je u odnosu na policijsko postupanje bilo različitih iskustava žrtava. Generalno gledano, iskustva su bila dobra, no nerijetko je način postupanja i razina zaštite žrtve ovisila o pristupu pojedinog policijskog službenika; o tome koliko je on bio angažiran i senzibiliziran za navedenu problematiku. Kao i prethodni govornici, istaknula je važnost edukacije i to naročito policijskih službenika.

Doc. dr. sc. Marin Bonačić s Pravnog fakulteta u Zagrebu govorio je o komparativno pravnim iskustvima dvostrukih uhićenja kod nasilja u obitelji koja se prije svega odnose na Sjedinjene Američke Države, budući da je najveći broj dostupnih istraživanja upravo iz američkog pravnog sustava. Iako postoje razlike u odnosu na naš sustav, problemi s kojima se susreću policijski službenici u biti su isti. Odbor za uklanjanje diskriminacije žena, kao jednu od preporuka Republici Hrvatskoj detektirao je praksu dvostrukih uhićenja u slučajevima nasilja u obitelji. Sjedinjene Američke Države još su prije dvadesetak godina počele donositi zakone o primarnom agresoru s ciljem da se uhićenje ograniči samo na primarnog agresora ili osobu koja je inicirala nasilje a počinjenje nasilja u samoobrani prizna kao legitimno. U pozadini ovoga ideja je da je uhićenje jako učinkovita mjera za sprječavanje budućeg nasilja. Problemi koji su pri tome uočeni pokazali su da takvo postupanje ovisi prije svega o diskreciji policijskog službenika koji izlazi na intervenciju a da se oni mogu pogoršati ako ne postoje jasne smjernice za utvrđivanje agresora, ako ne postoji zadovoljavajuće osposobljavanje policijskih službenika i ako postoje dvosmislene informacije na mjestu počinjenja o primarnom agresoru. Istraživanja su pokazala da one države koje imaju praksu obveznih uhićenja imaju i višu stopu dvostrukih uhićenja u odnosu na države gdje to nije bilo obvezno. Dodatna obrazloženja dvostrukih uhićenja odnosila su se na tvrdnje da zlostavljači manipuliraju pravosudnim sustavima te na taj način kontroliraju ili se osvećuju žrtvi, a problem je bio i u slučaju kada je žena bila primarni agresor jer je tada stopa uhićenja muškaraca bila tri puta viša. Kao glavni nedostatak navodi se da rijetko na odgovarajući način adresiraju dugotrajno nasilje, a problem je i kod tzv. nasilnih obitelji gdje je teško utvrditi status osobe te se on mijenja u različitim incidentima. Jedna od mjera da se smanji broj dvostrukih uhićenja bila je potreba podnošenja izvješća javnom tužitelju s detaljnim objašnjenjem temelja za dvostruko uhićenje. Argumenti policijskih službenika za takva uhićenja bili su da postoji dužnost uhićenja kada postoje dokazi da je počinjeno kazneno djelo te namjera da u takvim slučajevima obje strane budu obvezane na bračno i partnersko savjetovanje. Kritika ovog sustava ističe da se takva postupanja često temelje na stavovima policijskih službenika i moralnim prosudbama koje utječu na percepciju krivnje, opravdanje nasilja i uvjerljivost činjenica slučaja. Statistički gledano, muškarci su rjeđe žrtve i češće imaju „povijest nasilja“, a kad se radilo o fizičkom nasilju žena, pokazalo se da to najčešće ne izaziva ozljede i nije motivirano pokušajima teroriziranja partnera. Također, kod istospolnih partnera veća je vjerojatnost dvostrukog uhićenja. Jedan od zaključaka bio je da se žene uhićuju neopravdano ili zbog nasilnog ponašanja koje je odgovor na trajnu viktimizaciju partnera. Zbog teških posljedica uhićenja – emocionalnih posljedica, financijskog opterećenja i društvene stigme, kao i zbog troškova za pravni sustav, policija treba ozbiljno shvatiti ulogu u uvođenju primarnog agresora. U zaključku se naglasilo da je ovo aktualan problem i u svijetu, što pokazuju i aktivnosti

Europske unije. Sve prethodno izneseno može se primijeniti i u Hrvatskoj i pokazuje s kojim se problemima susreću policijski službenici, ali bitno je to da je problem prepoznat što će sigurno dovesti do boljih rezultata u budućnosti, u čemu je ponovno ključno osposobljavanje policijskih službenika.

Anita Matijević, voditeljica Odjela maloljetničke delinkvencije i kriminaliteta na štetu mladeži i obitelji u Ravnateljstvu policije, govorila je o problemu nasilja u obitelji i dvostrukom prijavljivanju. Istaknula je da je policija do sada uložila velike napore u edukaciju policijskih službenika a također se provodi i znanstveno istraživanje na navedenu temu. Smatra da nemamo problem dvostrukih uhićenja kod kaznenih djela i kriminalističkih istraživanja, ali je on prisutan kod prekršaja. Iz statističkih podataka vidljivo je da godinama pada broj prekršaja vezano uz nasilje u obitelji, a što se može različito tumačiti. Kada gledamo kaznena djela, smatra da ne možemo govoriti o tamnoj brojki kriminaliteta, pogotovo kada je riječ o tjelesnim ozljedama i ubojstvu. S razine Ravnateljstva policije dana je Uputa da se u slučaju dvojbi radi li se o kaznenom djelu ili prekršaju, u svakom slučaju podnosi kaznena prijava a ne optužni prijedlog. Ovime se šalje jasna poruka počinitelju i žrtvi. Ono što danas puno bolje funkcionira jesu mjere opreza koje može izreći državno odvjetništvo. Međutim, postavlja se pitanje učinkovitosti zaštite žrtava, jer ako se u konkretnom slučaju odlučujemo da idemo na kazneno djelo a u prekršajnom postupku bi za to isto ponašanje išli na uhićenje i izricanje mjere opreza, ostaje otvorenim pitanje razine zaštite žrtve koje se na taj način ostvaruje, kao i količina dokaza koja je potrebna za provođenje kaznenog postupka.

Predavačica se osvrnula na nasilničko ponašanje žena, navodeći da je u 2018. godini prijavljeno 2289 žena – počiniteljica prekršaja prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, što iznosi oko 20 % od ukupnog broja počinitelja. Kod kaznenih je djela taj udio neusporedivo manji. Činjenica jest da je nasilje u obitelji rodno uvjetovano nasilje i ono što je specifično za nasilje kod žena jest da se one puno rjeđe javljaju kao recidivisti. Kada se govori o partnerskom odnosu, u 2018. godini, udio žena kod počinjenih prekršaja prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji, iznosio je 20,8 %. Kada je riječ o broju optužnih prijedloga u kojima su istovremeno prijavljena oba partnera, prošle godine taj broj iznosio je 396, što iznosi 9,1 %. Zanimljiva je činjenica da je 2015. godine, kada se krenulo s intenzivnijim edukacijama policije na temu prepoznavanja žrtve nasilja u obitelji, taj udio iznosio svega 6 %. Izlagateljica ističe da problem u praksi ne predstavljaju situacije kada se istovremeno prijavljuju i muškarac i žena za prekršaj nasilja u obitelji, već kad policijski službenici postupaju a da prethodno nisu utvrdili sve okolnosti, nisu razdvojili žrtvu i počinitelja te im nisu omogućili da iznesu sve činjenice. Dakle, ključno je da policijski službenici utvrde sve okolnosti slučaja, dinamiku i kontinuitet te eventualni nerazmjerni moći između muškarca i žene. Bez obzira na postojanje uputa, Protokola i činjenicu da je napravljena pojedinačna procjena potreba žrtve, bitan je ljudski pristup prema žrtvi.

Albina Tisanić, zamjenica županijskog državnog odvjetnika u Zagrebu istaknula je da se kazneno djelo nasilja u obitelji kao samostalno kazneno djelo prijavljuje izuzetno rijetko. Najčešće se pojavljuje u stjecaju s kaznenim djelima iz područja kazneno-pravne zaštite djece i to s kaznenim djelom povrede djetetovih prava iz čl. 177. Kaznenog zakona. Kada se radi o županijskoj nadležnosti odnosno o težim kaznenim djelima, nasilje u obitelji najčešće bude prijavljeno u stjecaju s pokušajem ubojstva ili sa spolnim deliktima. Razlog zbog čega se nasilje u obitelji rijetko prijavljuje kao samostalno kazneno djelo leži u činjenici da se nasilje

prema bračnom ili izvanbračnom partneru događa u nazočnosti njihove zajedničke malodobne djece. Na području županijskog državnog odvjetništva u Zagrebu u 2018. godini za nasilje u obitelji kao samostalno kazneno djelo prijavljeno je svega 5 osoba. Slučajevi dvostrukog prijavljivanja/uhićenja za kaznena djela nisu zabilježeni. Predavačica ocjenjuje da nema značajnijih problema kada se radi o kaznenom djelu iz čl. 179.a Kaznenog zakona – Nasilje u obitelji. Vezano za problem dokazivanja, izbjegava se pozivanje na blagodat nesvjedočenja žrtve, kroz praksu da se prijavljuje za kazneno djelo nasilja u obitelji u stjecaju s kaznenim djelom povrede prava djeteta. Pojasnila je to kroz konkretan primjer iz prakse.

Istaknula je važnost suradnje s policijom koja se promatra kroz dva aspekta: 1. ispravna kvalifikacija kažnjivog događaja – je li riječ o kaznenom djelu ili prekršaju i 2. problematika prikupljanja dokaza potrebnih za utvrđivanje činjenica. Pohvalila je dugogodišnju dobru suradnju sudova za mladež i policijskih službenika specijaliziranih za maloljetničku delinkvenciju, kao i edukaciju te specijalističke tečajeve koji se provode u Policijskoj akademiji u suradnji s državnim odvjetništvom, naročito za šefove smjena u policijskim postajama. Spomenula je i edukacije koje se provode u okviru Pravosudne akademije za suce, državne odvjetnike i policijske službenike. Rezultati ovakvih zajedničkih edukacija sasvim sigurno pridonose visokom postotku potvrđenih optužnica suda iz područja kaznenopravne zaštite djece u koju ulazi i kazneno djelo nasilja u obitelji. Na području Županijskog državnog odvjetništva Zagreb, u 2018. godini bilo je 93,78 % osuđujućih presuda, što je zasigurno rezultat zajedničkog rada policije i državnog odvjetništva.

Branka Žigante, sutkinja Visokog prekršajnog suda govorila je o izazovima vezanim uz problematiku nasilja u obitelji, i kao prvi navela činjenicu da u Republici Hrvatskoj trenutno postoje dva Prekršajna suda pa se postavlja pitanje tko će uopće suditi u slučajevima prekršaja iz domene nasilja u obitelji. Činjenica je da prekršajni sudovi imaju najviše predmeta s dvostrukom uhićenjem. Smatra da brojka od 396 optužnih prijedloga u 2018. godini kojima su istovremeno prijavljena oba partnera, nije mala brojka. Drži da je Prekršajni zakon nespretno napisan u odnosu na uhićenje a spomenula je i problem koji se pojavljuje u praksi kada se pred prekršajnog suca dovodi uhićenik u alkoholiziranom stanju a koji se mora ispitati u roku od 24 sata. Takve situacije vrlo često završavaju priznanjem okrivljenika i izricanjem blage, neodvraćajuće kazne (novčane) i odricanjem od žalbe od strane ovlaštenog tužitelja (najčešće policije). Činjenica je da kod nasilja u obitelji uvijek postoji mogućnost utjecaja na svjedoke. No, postoje drugi mehanizmi poput mjera opreza kojima možemo drugačije reagirati a da se ne pribjegava dvostrukom uhićenju. Dakle, jedan od izazova prekršajnog sudovanja jest kratkoća, mogućnost ispitivanja uhićenika u odnosu na dovođenje Prekršajnom sudu. Veliki izazovi postoje sada kada se moraju raditi procjene rizika, pri čemu odluka suda ovisi o prvim koracima koje poduzima policija – pojedinačne procjene i utvrđivanja svih okolnosti konkretnog slučaja.

Željka Barić, ravnateljica Doma za djecu i odrasle – žrtve obiteljskog nasilja „Duga – Zagreb“ govorila je o aktivnostima ove ustanove socijalne skrbi koju je osnovao Grad Zagreb, a koja pruža smještaj žrtvama nasilja u obitelji, psihosocijalni tretman, savjetovanje i pravnu pomoć. Budući da su zadnji u lancu postupanja, uočavaju sve dobre i loše strane postojećeg sustava. Svi dionici koji postupaju u slučajevima nasilja u obitelji moraju biti svjesni promjena koje unose u obitelj, kao i činjenice da se radi o dugotrajnoj problematici koja postoji u kontinuitetu. Osvrnula se na djecu koja su bila izložena nasilju u obitelji i za

koju je vjerojatnije da će smatrati da je prihvatljivo da muškarci tuku žene, da je u redu nekoga udariti, da su negativne posljedice za čin zlostavljanja male ili ih uopće nema i da je ono odgovorno za zlostavljanje te se treba osjećati krivim. Istaknula je važnost prepoznavanja činjenice postoje li naznake da je određena osoba nasilnik, kao i potrebu kvalitetne obrade što se primarno tiče policije i činjenice da se mora uzeti dovoljno vremena, naročito za razgovor sa žrtvom. Skrenula je pažnju na psihičko i emocionalno stanje u kojem se nalaze žrtve i koje svakako treba uzeti u obzir kod konkretnog postupanja. Žene, žrtve nasilja u obitelji ostaju u nasilnim vezama jer osjećaju emocionalnu ovisnost o počinitelju, poljuljanog su samopouzdanja, ne sagledavaju realno situaciju i gube tlo pod nogama. Najčešće nemaju povjerenja u pravni sustav. Treba voditi brigu i o socijalnim znakovima zlostavljanja koji se uglavnom manifestiraju u povlačenju od okoline i prekidu kontakata s drugim ljudima.

Barić je govorila i o tome kako zaštititi žrtvu i kako joj pomoći prilikom dojave o nasilju u obitelji, što je zadaća policije. Jako je važno da se žrtvi pruži podrška, da je se sluša, da joj se vjeruje, da ju se ne požuruje i da joj se dade do znanja da nije sama. Sigurnost je žrtve na prvome mjestu, stoga je treba ohrabriti da se pripremi za žurni odlazak od kuće. Policija često prikuplja podatke samo o zadnjem činu tjelesnog nasilja, pa treba voditi brigu o tome da se osobe pita za povijest nasilja kao i za oblike nasilja. Za obiteljsko nasilje karakteristično je dugogodišnje postojanje nasilja prije prve prijave policiji. Što se tiče procjene rizika, navodi da ju rijetko susreću na terenu a ona je vrlo bitna, i kasnije ju se može dopunjavati.

Prema njihovim iskustvima, može se reći da dominira fizičko nasilje uz koje uglavnom ide i psihičko, ali se rijetko prijavljuju zajedno. Ekonomsko i seksualno nasilje rijetko se spominju u prijavama policije a vrlo su česti u obitelji. To dovodi do slabije zaštite žrtava i nepovjerenja u sustav. Govornica primjećuje da su u porastu svi oblici nasilja u obitelji.

Mjera zabrane približavanja jedan je od dobrih alata na terenu koji se nažalost ne izriče dovoljno često koliko bi trebalo, a mogla bi smanjiti odlaske u skloništa. Također se rijetko izriče u odnosu na djecu. Smatra da treba postojati puno bolja koordinacija policije i ustanove u kojoj je smještena žrtva u situaciji kada počinitelj biva pušten na slobodu. U situaciji kada je počinitelj i deklarirani ovisnik, on ne može biti uključen u psihosocijalni tretman, nego najprije treba proći tretman liječenja od ovisnosti. Prijedlog za navedeno policija bi trebala dati sudu, jer se u suprotnom gubi puno vremena. Vezano za naknadni odlazak u stan, važno je da policija otprati žrtvu po osobne stvari u stan, a prije dolaska na smještaj; kako se nepotrebno ne bi traumatiziralo žrtvu. Gotovo sve žrtve govore da nisu stigle uzeti sve potrebne stvari jer ih je policija požurivala.

Pokazalo se da policija predugo ispituje žrtvu, često duže od pet sati prilikom prvog iskaza, ekstremni primjeri su i po dvanaest sati. Boravak u policiji u takvim okolnostima dodatna je traumatizacija, pa je to nužno bolje organizirati. Također, žrtve rijetko dobivaju informaciju da prema Zakonu o zaštiti od nasilja u obitelji imaju pravo da uz njih bude osoba od povjerenja prilikom davanja iskaza policiji, kao i da ih ispituje osoba istog spola, što je od presudne važnosti u slučajevima seksualnog nasilja. Uočeno je da žene, žrtve obiteljskog nasilja koje ne plaču, ne izgledaju nježno, zbunjeno i uplašeno, dobivaju manje podrške i razumijevanja od policije te drugih u sustavu. Ne treba zaboraviti da se žene koje su žrtve dugogodišnjeg nasilja, kao i one koje su akutno u stanju traume, dislociraju od emocija kako bi uopće mogle preživjeti. Stoga se događa da upravo te žene koje najviše trebaju pomoć, ostanu bez prave podrške. Neki od razloga neprijavlivanja su sljedeći: dugo trajanje sudskih

postupaka, niske kazne za počinitelje, strah od počinitelja, nepovjerenje u nadležne institucije, strah da im nitko neće vjerovati, strah da će ih se okriviti za preživljeno iskustvo (dvostruko uhićenje), osjećaj krivnje i odgovornosti te činjenica da su u većini slučajeva počinitelji osobe koje su žrtvi poznate i/ili bliske.

Izlagateljica je zaključila da su učestalost i intenzitet nasilja u partnerskim odnosima povezani s učestalosti i intenzitetom nasilja roditelja prema djeci i da se u obiteljima očituje istovjetni obrazac ponašanja među članovima obitelji. Također je prisutna pojava da u sve većem broju u sklonište počinju dolaziti starije žene.

Nakon izlaganja uslijedila je rasprava koja je još jednom potvrdila važnost provođenja edukacije svih dionika koji se bave suzbijanjem nasilja u obitelji a posebno su istaknute edukacije koje provodi Policijska akademija. Profesor Ajduković izrazio je zadovoljstvo organizacijom ovog skupa te još jednom naglasio da je sukus međuresorne suradnje povjerenje između ključnih dionika na terenu. Osvrnuo se i na pitanje izricanja blagih kazni za kažnjiva djela nasilja u obitelji rekavši da pravosuđe na taj način zapravo šalje poruku da se ne slaže s onim što je zakonodavac propisao. Stipo Mandić iz Operativno-komunikacijskog centra Policijske uprave zagrebačke iznio je podatak da se na području njihove nadležnosti dnevno postupaju pet do deset slučajeva nasilja u obitelji, od čega je puno slučajeva recidivizma. Policija ulaže maksimalne napore da procesuiraju sve takve slučajeve ali država mora pronaći mehanizme kako nasilnike izdvojiti iz obitelji. Sutkinja Žigante reagirala je na ovo rekavši da mehanizmi već postoje i da imamo mjere opreza kojima se nasilnik može udaljiti iz obitelji. Ivičević Karas kratko se osvrnula na pitanje što se događa kada kazneni ili prekršajni postupak bude gotov. Navodi da postoje ustrojeni sudski odjeli za pružanje podrške žrtvama i svjedocima pri županijskim sudovima, a širu podršku pružaju i brojne organizacije civilnog društva, no još uvijek ima dovoljno prostora za unaprjeđenje tog sustava. Dekan Borovec postavio je pitanje što je s procjenom potreba ostalih osoba koje su u zavisnom odnosu s počiniteljem ili žrtvom, ponajprije djecom. Ivičević Karas je replicirala na to da je ideja pojedinačne procjene žrtve da za nju „rade svi“, jer ona predstavlja dinamičku kategoriju koja može trajati tijekom cijelog kaznenog postupka i odnosi se na potrebe žrtve za mjerama procesne zaštite, što uključuje poseban način ispitivanja, isključenje javnosti i mjere opreza. U odnosu na policiju, najvažnija mjera je uhićenje. Matijević je navela da policija nema potrebne alate i mora improvizirati, ali da je pojedinačna procjena žrtve obvezni dio edukacije, no u konačnici, na pojedinom policijskom službeniku ostaje da napravi minimum ili maksimum. Sutkinja Žigante navodi da iskustva iz prakse pokazuju kako najbolju procjenu rizika radi upravo policija.

Engl.: *Review of the Round Table „Domestic Violence – Challenges in Everyday Practice“*